
ДО 200-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ТАРАСА ТРИГОРОВИЧА ШЕВЧЕНКА

Юрій Богуцький

ОСОБИСТІТЬ У ЧАСОВОМУ ДИСКУРСІ ДІАЛОГУ КУЛЬТУР

Вступне слово до наукового круглого столу “Шевченкова людина в сьогоденні: пошуки автентичної ідентичності”

Рік 2014 для України є знаковим з огляду на революційні зміни, що відбулися у суспільній свідомості. В процесах національної самоідентифікації актуалізувалася можливість самоорганізуватися та постати перед світовою спільнотою як консolidоване суспільство, гідне протистояти глобалізаційним, а радше експансивним амбіціям впливових фігурантів світової міждержавної політики.

Національна самоідентифікація є результатом діяльності суспільної свідомості й пов'язується з діяльністю окремих особистостей, що їх формує соціокультурне середовище. Значна роль у цих процесах належить творчим персоналіям, культурно-просвітницька діяльність яких ідентифікується зі становленням національної свідомості, соборністю всього суспільства.

Історія людства — це еволюція людини, персоніфікована в культурних артефактах. Значення кожної особистості, що вплинула на суспільну свідомість, з усією повнотою проявляється в часовому вимірі. На 37-й сесії Генеральної конференції Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) у Парижі 200-річчя Тараса Шевченка було внесено до Календаря пам'ятних дат ЮНЕСКО в 2014–2015 роках. Проголошення ЮНЕСКО відзначення у 2014 р. 200-річчя з дня народження видатної особистості української спільноти — Тараса Шевченка — засвідчило визнання світовим співтовариством ролі України у світовому цивілізаційному поступі.

В Україні 2014 р. проголошено роком Тараса Шевченка, що має стати імпульсом до всенародного руху, подією, яка продемонструє єдність влади і суспільства.

Говорити про Шевченка водночас почесно і складно. Почесно, адже, говорячи про нього, ми ніби спілкуємося з одним із наймасштабніших геніїв у історії людства. Проте з огляду на численні дослідження про нього впродовж майже 150 років вивчення його біографії та спадщини перед кожним дослідником стоїть непросте завдання: уникнути дублювання вже висловлених оцінок і потрактувань. Історичну перспективу сприйняття Шевченкової спадщини окреслив Іван Франко у промові на роковини смерті Шевченка: “...для нас Шевченкове слово нерозривно зіллялося з усім найкращим і найвищим, що дає нам новочасна наука і новочасна культура. Ми можемо розбирати критично його погляди і не потребуємо жаяхатися ущербу для його честі й для нашої національної гордості, коли нам доведеться признати якийсь його погляд хибним або думку якусь неясною... Його «Кобзар» для нас не Коран і не Євангеліє, і навіть не підручник з історії, чи політики, чи філософії, і виказання одної-другої помилки нічогісінько не вхитить його вартості в тім героїчнім, чистім, щиро людським почутті, яке ніколи не помиляється і, лежачи в основі всіх поступових і ліберальних програм, лишається безсмертним, хоч і як би змінилися побудовані на нім логічні програмові конструкції”.

Чимало сучасних науковців обговорюють проблему ілюзії всеприсутності та всезнання Шевченкової творчості. Саме ілюзію, адже Шевченкове буття триває в сучасній Україні, сповнюючись новими смислами і відповідно потрактуванням, проростаючи у щораз нові культурологічні прояви і простори. Іван Дзюба у праці “Тарас Шевченко: життя і творчість” трактує його як складову

системи життєзабезпечення сучасної української культури, але передумовою цього має бути осмислення Шевченка не лише як нашого сучасника, а і як суб'єкта суспільства середини XIX ст., адже чимало з історичних і суспільних реалій того часу, які, власне, і породили цю надзвичайно доленосну і знакову для України постать, перегукуються із теперішніми обставинами, відтак актуалізуючи творчість Тараса Шевченка в сучасному соціокультурному дискурсі.

З огляду на теперішні українські реалії на часі проблема ідентичності, самоідентифікації, належності до певної культурної спільноти. Відтак виникла потреба провести міждисциплінарну дискусію “Шевченкова людина в сьогоденні: пошуки автентичної ідентичності”, підсумувати здобутки літературознавства, мистецтвознавства, соціології, філософії, залучивши їх до культурологічного дискурсу.

Потреба ідентичності неминує спонукає особистість до пошуку культурного і психологічного прототипу, який є водночас на вершині культурного досвіду, інтелектуального рівня і який можна наблизити до себе впритул, пересвідчитись в його людській природі, відчути його суперечливість, якою неодмінно позначене світосприйняття геніїв. Діапазон суперечностей і є мірилом геніальності людини. Проте система культурних і соціальних змістів, у яких формується геній, вибудовує його світоглядні позиції, які втілюються в його творчості й поширюються на всіх, хто потрапляє в поле його впливу.

Серед основних цінностей Шевченкової особистості найвагомішими є прагнення до самовдосконалення, вибудовування власної стратегії розвитку, усвідомлення життєвої мети, ціннісного конструкту, який корегує засоби для здобуття цієї мети. Універсальні мотиви Шевченкової поезії — правда, Бог, слава, слово, воля, добро — є одночасно визначниками цього ціннісного конструкту, складовими української національної поняттєво-категоріальної системи зі своїм специфічним емоційним і семантичним забарвленням. Зокрема, на

думку Івана Дзюби, поняття *правда, слава і воля* у Шевченковому трактуванні і вжитку є визначниками людського героїзму, честі, совісті, особистої і національної гідності й свободи, ідеалу національного буття. Історичний досвід становлення української нації великою мірою провокував саме такі смислоутворювальні пріоритети, які збільшують амплітуду вияву патріотизму та вишколу особистості на вістрі часу.

Постать Тараса Шевченка є потужним каталізатором самоорганізаційного потенціалу української культури, великою мірою засобом її існування і джерелом світового визнання. Можна виокремити декілька складових самоорганізаційної похідної творчості Шевченка. Завдяки його діяльності і згодом через вплив його спадщини відбувалося постійне гуртування української спільноти, залучення до цієї когорти нових знакових для історії людства особистостей. Після смерті Шевченка постійним організаційним чинником українського культурного простору були відзначення шевченківських свят, які супроводжувались створенням музеїв, науковою актуалізацією його спадщини.

Творчість Шевченка заклала підвалини культурної інтеграції не лише локального рівня (між міським та сільським середовищем, завдяки моральному вивищенню українського села і вжитку інтелігенцією творчості Шевченка як своєрідного культурного ключа в налагодженні комунікації з сільською спільнотою), а й у глобальному діалозі культур. Під егідою популяризації постаті Шевченка у світі налагоджувалася співпраця українських громад діаспори навколо ідеї поширення Шевченкового культурного послання, що сприяло і сприяє його розумінню реципієнтами інших культур.

Шевченкові твори перекладені понад ста мовами світу, репрезентуючи таким чином у глобальному культурному просторі концепти української культури, її засадничі образи і смисли, сприяючи поширенню міжкультурних контактів на найвищому інтелектуальному рівні, міжкультурному діалогу як на рівні різних епох, так і у сучасному вимірі.